

ΕΚΔΟΤΗΣ

Πρόδρομος Παπαδόπουλος

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ

Γεώργιος Α. Πανέτσος
Αρχιτέκτων, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Νικόλαος Σούλης, Αρχιτέκτων

CREATIVE DIRECTOR

Katrin Alt
Graphic Designer

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Φλώρα Καραμάνη
Δημήτρης Κοντοφάκας
Νικόλη Πανουσσοπούλου
Δημήτρης Χονδράκης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Πόπη Κουδούνη
T +30 210 600 1173
E subs@domes-architecture.com

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πρόδρομος Παπαδόπουλος

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Σ. Καράγιωργα 31, 153 43 Αγία Παρασκευή
T +30 210 608 5470, +30 210 600 1303
F +30 210 608 5468
E info@domes-architecture.com
www.domes-architecture.com
www.domesindex.com

**ΦΙΛΜΟΠΟΙΗΣΗ, ΜΟΝΤΑΖ, ΕΚΤΥΠΩΣΗ, ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
PRESSIOUS ARVANITIDIS****ΕΞΩΦΥΛΛΟ**

Marseille Vieux Port (παλιό λιμάνι), Μασσαλία - Γαλλία
Αρχιτέκτονες Foster + Partners
Φωτογραφία Edmund Sumner

Διμηνιαία έκδοση

PUBLISHER

Prodromos Papadopoulos

EDITOR

Georgios A. Panetsos
Architect, Professor, University of Patras

EDITION'S DIRECTOR

Nicholas Soulis, Architect

CREATIVE DIRECTOR

Katrin Alt
Graphic Designer

ADVERTISING

Flora Karamani
Dimitris Kontofakas
Nicole Panousopoulou
Dimitris Chondrakis

SUBSCRIPTIONS

Popi Koudouni
T +30 210 600 1173
E subs@domes-architecture.com

PUBLISHED BY

Prodromos Papadopoulos

OFFICES

31 S. Karaghiorga Str., 153 43 Aghia Paraskevi, GR
T +30 210 608 5470, +30 210 600 1303
F +30 210 608 5468
E info@domes-architecture.com
www.domes-architecture.com
www.domesindex.com

**PRINTING AND BINDING
PRESSIOUS ARVANITIDIS****COVER**

Marseille Vieux Port (Old Port), Marseille - FR
Architects Foster + Partners
Photo Edmund Sumner

Bimonthly Edition

- 14 Adriaan Geuze, Matthew Skjonsberg
Δεύτερη φύση: Νέες επικράτειες για τους εξορισμένους
Second Nature: New Territories for the Exiled
- 22 Πλατεία 'San Martin De La Mar', Santander - Ισπανία
San Martin De La Mar Square, Santander - ES
zigzag arquitectura - Bernardo Angelini & David Casino
- 30 Αρχιτεκτονική τοπίου στην πλατεία του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου,
Ταϊpei - Κίνα
Taipei World Trade Center Square Landscape Design, Taipei - CN
Toyo Ito & Associates, Architects
- 36 Πλατεία Eduard-Wallnöfer [Landhausplatz], Innsbruck, Tyrol - Αυστρία
Eduard-Wallnöfer-Platz [Landhausplatz], Innsbruck, Tyrol - AT
LAAC Architekten, Stiefel & Company Architects
- 44 Franklin D. Roosevelt Four Freedoms Park, Νέα Υόρκη - ΗΠΑ
Franklin D. Roosevelt Four Freedoms Park, New York - US
Louis I. Kahn
- 54 Αστικός χώρος και υπόγειος χώρος στάθμευσης, περίπατος Eduardo
Ibarra, Zaragoza - Ισπανία
Urban Space and Underground Car Park, promenade Eduardo Ibarra,
Zaragoza - ES
estudio cano lasso slp
- 64 Νέα Αγορά, Celje - Σλοβενία
New Market, Celje - SI
Arhitektura Krusec
- 72 Προσωρινό Περίπτερο για την Pinakothek der Moderne 'Schaustelle',
Μόναχο - Γερμανία
'Schaustelle' Temporary Pavilion for the Pinakothek der Moderne,
Munich - DE
J. Mayer H. Architects
- 80 Αγορά, Γάνδη - Βέλγιο
Market Hall, Ghent - BE
Robbrecht en Daem architecten & Marie-José Van Hee architecten
- 88 Marseille Vieux Port (παλιό λιμάνι), Μασσαλία - Γαλλία
Marseille Vieux Port (Old Port), Marseille - FR
Foster + Partners
- 98 Superkilen, Norrebro, Κοπεγχάγη - Δανία
Superkilen, Norrebro, Copenhagen - DK
Topotek 1, BIG Architects, Superflex
- 108 Madrid Rio, Μαδρίτη - Ισπανία
Madrid Rio, Madrid - ES
MRIO Arquitectos Asociados & WEST8 urban design and landscape architecture office

Adriaan Geuze, Matthew Skjonsberg

Δεύτερη φύση: Νέες επικράτειες για τους εξορισμένους Second Nature: New Territories for the Exiled

Συμβίωση Πόλης - Φύσης

Μια ζωντανή πόλη χρειάζεται τρία πράγματα: καλή κοινωνική αλληλεπίδραση, καλές υποδομές και φύση. Τα μεγάλα πάρκα του 19ου αι. υλοποίησαν την υπόσχεση για φύση στην πόλη - την υπέροχη ψευδαίσθηση του παραδείσου - και σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσαν αντίδοτο στα δεινά των πόλεων της βιομηχανικής εποχής. Σήμερα, οι πόλεις χτίζονται ακόμα πάνω σε αγροτικά τοπία και ρηχές ερμηνείες των πάρκων του 19ου αι. εισάγονται στη συνέχεια. Είναι καιρός να σκεφτούμε μια ευφύστερη προσέγγιση, που θα έχει ως αποτέλεσμα τη βιώσιμη συμβίωση πόλης και φύσης.

Είναι γεγονός ότι ο Homo sapiens, χωρίς καμία αμφιβολία, αποίκισε τη Γη. Η παρουσία του ανθρώπου δεν περνάει απαρατήρητη. Κάθε γωνιά της Γης έχει καταληφθεί, ερμηνευθεί, μετρηθεί ή σημειωθεί με κάποιον τρόπο. Η ιδέα της παρθένας φύσης είναι περισσότερο μεταφορά παρά πραγματικότητα - μια μεταφορά που αντιπροσωπεύεται καλύτερα από τον παραμυθένιο παράδεισο απ' όπου εξορίστηκαν οι πρόγονοι του Homo sapiens.

Παρά το ότι ουσιαστικά κάθε έργο ανάπτυξης συνορεύει με μια ήδη υπάρχουσα πόλη ή υποδομές και το ότι μεγάλες διαφημιστικές πινακίδες ή βιομηχανίες είναι ορατές παντού, ο σύγχρονος προγραμματισμός και η αρχιτεκτονική συνεχίζουν πεισματικά να καλλιεργούν την ψευδαίσθηση της αυθεντικής φύσης. Σε ένα όλο και περισσότερο αστικοποιημένο κόσμο, είναι ενδιαφέρον το ότι η τοπική πολεοδομία ή κινήματα περί 'του τοπίου ως υποδομής' προσπαθούν να ορίσουν ένα νέο θεωρητικό πλαίσιο για τη σχέση μεταξύ πόλης και φύσης. Μια προφανής συμβολή σε αυτό το σύνολο ιδεών θα ήταν η εξέλιξη μιας 'δεύτερης φύσης' ως υποσχόμενης νέας στρατηγικής αστικής ανάπτυξης.

Πάρκα και Πράσινο για την Πόλη

Το αστικό πάρκο ήταν μια σύλληψη του 19ου αι., αναγκαία για την ανακούφιση των αστικών θυμάτων της νέας, αδόμαστης μητρόπολης. Σε αντίθεση με τις μεγάλες λεωφόρους, με τις οποίες ο Haussmann χάραξε μνημειώδεις πράσινες αρτηρίες στον υφιστάμενο αστικό ιστό, και τα πρώτα αστικά πάρκα, που οι σχεδιαστές χώρεσαν μέσα στα τετράγωνα, τα μεταγενέστερα πάρκα ουσιαστικά καθορίζουν την άχτιστη πόλη. Τα μεγάλα πάρκα του Παρισιού στα τέλη του 19ου αι., το Bois de Boulogne και το Bois de Vincennes, και τα μεγάλα πάρκα του Olmsted στη Βόρεια Αμερική, ήταν τα πρότυπα της αρχής, μέσω της οποίας το τοπίο οδηγεί την αστική ανάπτυξη. Πολύ πριν καθοριστεί η διάταξη της μητρόπολης, αυτά τα πάρκα δημιούργησαν το πλαίσιο της επακόλουθης αστικής επέκτασης. Το πράσινο διέγραψε τα νέα όρια των γειτονιών, που θα χτίζονταν, και η επένδυση σε πράσινο αποσβέσθηκε αμέσως από την αυξημένη αξία της γης. Η πολεοδομία, η αξιοποίηση της γης και η ποιτική παρουσία της φύσης συνδυάστηκαν. Από τη σωστή οπτική γωνία, αυτές ήταν οι αγνότερες μορφές τοπιακής πολεοδομίας - ή του τοπίου ως υποδομής.

Αυτή η αρχή του Olmsted φαίνεται ότι είναι ακόμα το ιδεώδες της τοπι-

City-Nature Symbiosis

A vibrant city needs three things: good social interaction, good infrastructure, and nature. The great 19th-century parks fulfilled the promise of an urban nature - of a sublime illusion of paradise - and were conceived of largely as an antidote to the ills of industrial-era cities. Today cities are still built over rural landscapes, and shallow interpretations of 19th-century parks are injected afterward. It is time to speculate about a more intelligent approach that results in a new sustainable symbiosis between city and nature.

It is a fact that Homo sapiens has, for all intents and purposes, colonized the earth. Mankind's presence is not a modest one. Every corner of the earth has been occupied, laid out, measured, or marked in some way. The idea of virgin nature is more metaphor than reality - a metaphor best represented by the fabled garden paradise from which Homo sapiens' ancient forebears were exiled. Despite the fact that virtually every development site borders on an existing city or infrastructure, and that billboards or industry are visible in every panorama, contemporary planning and modern architecture have stubbornly continued to cherish the illusion of a nature that is authentic. In an increasingly urbanized world, it is interesting that landscape urbanism or 'landscape-as-infrastructure' movements seek to define a new theoretical framework for the relation between city and nature. One obvious contribution to this set of ideas would be the evolution of a 'second nature' as a promising new strategy for urbanism.

Parks and Green for the City

The urban park was a 19th-century concept, its invention necessary to provide relief to the urban victims of the new, untamed metropolis. Unlike the grand boulevards with which Haussmann carved monumental green arteries into the existing urban fabric, and the early urban parks that designers fitted into the grid, the later parks actually determine the unbuilt city. The large Paris parks of the late 19th century, Bois de Boulogne and Bois Vincennes, and Olmsted's big North American parks, were the original models of the principle through which landscape guides urban development. Long before the layout of the metropolis had been defined, these parks created a framework for the urban expansion to follow. Greenery delineated the new edges of the neighborhoods to be built, and the green investment was immediately repaid by increased land value. Planning, real estate development, and the poetic presence of nature were combined. Properly regarded, these were the purest forms of landscape urbanism - or landscape-as-infrastructure.

This Olmstedian principle seems still to be the ideal of landscape urbanism, although in practice hardly any critical attention is paid to some of its weaker aspects. Why is it so easily taken for granted that the green of parks will bring a better world?

Η ακολουθία φάσεων του προγράμματος: η δημιουργία της νέας γης, η δημιουργία νέων οικολογιών, η επακόλουθη αστικοποίηση.
Plan sequence: the creation of new land, evolving through a process establishing new ecologies hosting subsequent urbanization.

ακής πολεοδομίας, αν και στην πράξη ελάχιστη προσοχή δίνεται στα πιο αδύνατα σημεία της. Γιατί θεωρείται τόσο εύκολα δεδομένο ότι το πράσινο των πάρκων θα φέρει έναν καλύτερο κόσμο;

Πρώτον, η σταθερά αυξανόμενη έκταση των προαστιακών πράσινων δομών είναι αμφίβολα υβριδικού χαρακτήρα: συνήθως πρόκειται για φανταχτερές δηλώσεις υπερχεδιασμένης αρχιτεκτονικής πάρκων, που εκδηλώνουν μια επιθυμία για ζωντόνια και για την πολιτισμική σημασία των αγαπημένων πάρκων του 19ου αι. Όμως, από την άλλη, προσπαθούν να δημιουργήσουν μια ιδεαλιστική άγρια φύση. Η πραγματοποίηση αυτών των σχεδίων συνήθως οδηγεί σε ένα περίεργο, μη κόσμο καλλιεργημένης αθωότητας. Τα βασικά χαρακτηριστικά που χρειάζεται ένα πάρκο για να επιζήσει, που τόσο αναλυτικά περιέγραψε η Jane Jacobs, σχεδόν πάντα απουσιάζουν. Σύμφωνα με την ανάλυσή της, για να πετύχουν τα πάρκα και οι χώροι πρασίνου, είναι ζωτικής σημασίας το σωστό περιβάλλον. Πολλοί κάτοικοι της πόλης βλέπουν τις περιφερειακές πράσινες ζώνες ως πολύτιμο πράσινο φόντο, αλλά και ως δυνητικά επικίνδυνες και ως μέρη προς αποφυγή. Ο λόγος είναι η έλλειψη δραστηριοτήτων και η μη ανάμιξη των ομάδων χρηστών. Οι σχεδιαστές πάρκων δεν κατάφεραν να δώσουν στα πάρκα την αίγλη της φύσης και μάλιστα της άγριας.

Δεύτερον, η αρχιτεκτονική τοπίου συνδέεται στενά με τη φύση, τη μητέρα Γη. Αλλά η αντίληψη της 'φύσης' έχει μείνει σε μεγάλο βαθμό εμφιασμένα πολιτισμική, πολύ διαφορετική από τη μια χώρα στην άλλη. Οι βασικές δυνάμεις της φύσης, επίσης, έχουν, μέσω της αφθονίας ή της στέρσης, σχηματίσει τις δεύτερες φύσεις - καθορίζοντας εθνικές ταυτότητες, θρησκείες, περιουσίες, ακόμα και πολέμους. Από αυτές τις βασικές συνθήκες σχηματίζονται πολιτισμοί, ο καθένας με τις δικές του αντιλήψεις για τη φύση. Όταν μιλάς με διάφορες εθνικότητες για τη φύση, έρχεσαι αντιμέτωπος με βαθιά ριζωμένα αισθήματα και πολιτι-

First, the steadily increasing area of suburban green structures is of a dubiously hybrid character: they are often loud statements of overdesigned park architecture expressing a desire for liveliness, and for the cultural significance of beloved 19th-century city parks; but on the other hand, they attempt to create an idealistic wilderness. Realization of these plans often results in a strange nonworld of cultivated innocence. The essential characteristics a park needs to survive, so exhaustively described by Jane Jacobs, are almost always lacking. According to her analysis, for parks and greenery to succeed, a good context is fundamental. Many city dwellers see peripheral green zones as valuable green background, but also as potentially dangerous, and as places to be avoided. There is simply too little activity and no mixing of user groups. Park designers have not succeeded in giving these parks the allure of nature and wilderness.

Second, landscape architecture is fundamentally linked to nature, to mother earth. But the perception of 'nature' has largely remained explicitly cultural, quite different from one country to another. The elemental forces of nature have also, through prosperity or privation, shaped behavioral second natures - yielding national identities, religions, livelihoods, and even wars. From these basic conditions cultures are formed, each with its particular perceptions of nature. When you talk with different nationalities about nature, you are confronted by deeply rooted feelings and cultural convictions, all of which are assumed to be a matter of 'common sense'.

Finally, the pretension often is that parks are the result of ideology and craftsmanship, and are therefore inherently unique and valuable. However, landscape architecture, in contrast to architecture, is concerned almost exclusively with the public realm - parks, boulevards,

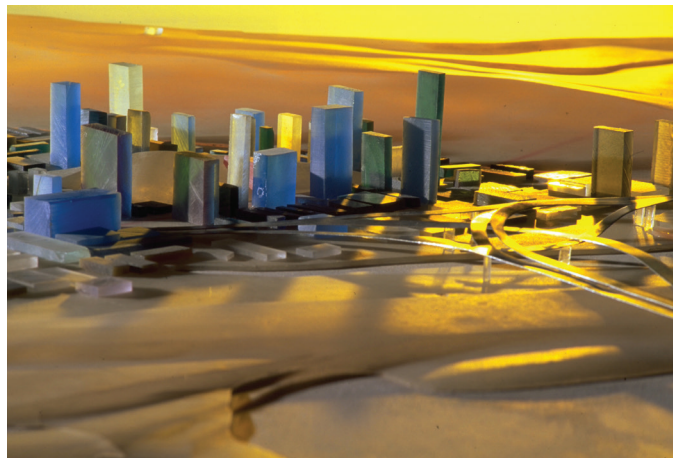
σμικές πεποιθήσεις, από τα οποία όλα θεωρούνται θέματα 'κοινής λογικής'.

Τέλος, υπάρχει ο ισχυρισμός ότι συχνά τα πάρκα είναι το αποτέλεσμα ιδεολογίας και τεχνικής και επομένως είναι αυτόματα μοναδικά και ανεκτίμητα. Ωστόσο, η αρχιτεκτονική τοπίου, σε αντίθεση με την αρχιτεκτονική, ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με τη δημόσια επικράτεια - πάρκα, λεωφόροι, ποτάμιες όχθες, η εικόνα των δρόμων και τα λοιπά. Για να παρθούν αποφάσεις και να βρεθούν οι πόροι, πρέπει να δουλέψουμε με πολιτικούς, κατοίκους και γραφειοκρατίες με διαφορετικά νομικά καθεστώτα. Η αρχιτεκτονική τοπίου θα εστιάζει πάντα στην προσέγγιση των έξω, στην κοινή γνώμη, στη διάδραση, τη δημόσια πολιτική, την εφαρμογή και τον συμβιβασμό. Ο κλάδος δεν μπορεί να μην ανταποκριθεί στα διάφορα κοινωνικοπολιτικά περιβάλλοντα. Οι οικονομολόγοι έχουν ένα ακρώνυμο για τις δυνάμεις που ηγούνται της ανάπτυξης: PESTEL (πολιτική, οικονομία, κοινωνιολογία, τεχνολογία, περιβάλλον και νόμοι). Είναι ζωτικής σημασίας οι σύγχρονες πρωτοβουλίες σχεδιασμού να λάβουν υπ' όψιν αυτούς τους παράγοντες. Είναι σαφές ότι διαφορετικά μεταξύ τους ζητήματα, όπως η διακυβέρνηση και η νομοθεσία, οι στρατηγικές εφαρμογών υψηλής και χαμηλής τεχνολογίας, οι ομάδες πίεσης και τα μεγάλα έργα είναι όλα παίκτες στη δημόσια πολιτική. Έτσι, στην πράξη οι αρχιτέκτονες τοπίου και οι σχεδιαστές πάρκων εργάζονται σε ένα πεδίο μεταξύ ψευδαίσθησης και δημόσιας πολιτικής και το έργο μας είναι αναπόφευκτα το πιο βαρετό και συμβιβαστικό μεταξύ των κλάδων του σχεδιασμού. Σε τελική ανάλυση, πλησιάζουν καθόλου οι χτισμένες πραγματικότητες τα ονειρεμένα πάρκα και την καλλιτεχνική απεικόνιση;

Αγροτικό Αποτύπωμα

Η αποδοτικότητα των περιφερειακών πάρκων είναι υπερτιμημένη. Τώρα πλαισιώνεται από την ιδέα ότι η πόλη είναι αγαθή. Αυτή η υιοθετημένη λογική της πρόοδου είχε προβληματικά αποτελέσματα στους καιρούς μας. Η πραγματικότητα είναι ότι η πόλη είναι ένας λαιμαργός καταναλωτής πόρων - οι πόλεις κατατρώνε πολιτισμικά και αγροτικά τοπία. Το αστικό τρώει το αγροτικό και το αγροτικό τρώει την άγρια φύση. Γιατί οπισθοχωρούμε από την υποχρέωσή μας να σπάσουμε αυτό το μοτίβο; Η πρόσφατη και εξελισσόμενη απάληψη ολόκληρων περιφερειακών τοπίων μπορεί να παρατηρηθεί σε όλο τον κόσμο, από την ανατολική ακτή των Ηνωμένων Πολιτειών, μέχρι τα ολλανδικά αναχώματα και τη νοτιοανατολική Ασία. Μεγάλο μέρος αυτών των περιοχών δεν αναλώνονται από αυθεντική αστικοποίηση, αλλά από επεκτεινόμενες εμπορικές περιοχές που απομυζούν το οικονομικό και πολιτισμικό σφρίγος της πόλης, χωρίς να συνεισφέρουν τίποτα σε αντάλλαγμα.

Η αρχαία πόλη είχε ελάχιστη σχέση με τη φύση, πέραν μιας σχετικής εγγύτητας σε τους φυσικούς πόρους και τις στρατηγικές επιλογές προσαρμοστικότητας και άμυνας. Κατά τη βιομηχανική εποχή αγνοήσαμε τη φύση. Η ανθρωπότητα αποψίλωσε με αποτελεσματικότητα τα δάση, έφτιαξε αυτοκινητοδρόμους και νίκησε τη θάλασσα. Στη σύγχρονη

Η ενεργή εδραίωση νέων οικολογιών ικανών να απορροφήσουν την επακόλουθη αστικοποίηση ελευθερώνει τις υφιστάμενες αγροτικές περιοχές και τις περιοχές της άγριας φύσης από την πίεση της αστικής ανάπτυξης.
Actively establishing new ecologies capable of absorbing subsequent urbanization frees existing rural and wilderness districts from the pressure of urban development.

wards, riverfronts, streetscapes, and so on. To reach decisions and establish finances, we must work with politicians, local citizens, and bureaucracies with diverse legal systems. Landscape architecture will always focus on outreach, public opinion, interaction, public policy, implementation, and compromise. The discipline cannot avoid responding to sociopolitical contexts. Economists have an acronym to identify the forces driving development: PESTEL (politics, economics, sociology, technology, environment, and law). It is crucial

εποχή, το κάναμε αυτό σε παγκόσμια κλίμακα, αναλώνοντας χώρο και παράγοντας απόβλητα. Το έχουμε μετανιώσει. Σήμερα, σκοπός είναι η προστασία της φύσης. Επιστροφή στη γη, στον κύκλο της ζωής, στη συνείδησή μας - αλλά αυτή είναι μια κίνηση οπισθοφυλλικών χωρίς μέλλον. Το πραγματικό μέλλον αυτής της υπόθεσης δεν θα βρεθεί σε έναν πολιτικό ή φιλοσοφικό διάλογο για το τι θα προστατεύσουμε ή για το πώς θα το 'διατηρήσουμε', όσο σημαντικός κι αν είναι αυτός ο διάλογος. Η κοινωνία διψάει για μια πιο ρεαλιστική λύση. Γιατί να μην προσφέρουμε ενεργά νέες οικολογίες ;

Σε αυτή τη γενιά, η κοινωνία έχει γίνει οριστικά αστική, εγκαταλείποντας την ύπαιθρο στη χρήση ή την εκμετάλλευση των εμπορικών συμπερόντων - που ύπουλα αποκαλείται συχνά 'πράσινη' (π.χ. βιομηχανίες παραγωγής καυσίμου από καλαμπόκι ή ηλεκτρικής ενέργειας από την καταστροφή αναντικατάστατων γεωθερμικών τοπιών, κ.τ.λ.). Η γενιά μας απαλείφει την ύπαιθρο σκόπιμα ή από αμέλεια; Ο σημερινός ενθουσιασμός για την πόλη έχει καταστήσει την ύπαιθρο το τυφλό σημείο των καιρών μας. Χρειάζονται γενιές συνέχειας για να κατοικηθεί παραγωγικά η ύπαιθρος και αυτή η παραγωγική κατοίκηση απειλείται σοβαρά από το πρόσωπο της Γης. Αξίζει να σημειωθεί ότι πλέον κάθε ίδρυμα που προσφέρει προγράμματα σπουδών αρχιτεκτονικής ή πολεοδομίας διαθέτει κάποιο είδους 'ινστιτούτο αστικού σχεδιασμού'. Αντίθετα, δύσκολα θα βρίσκαμε κάποιο ίδρυμα να διαθέτει προγράμματα αντίστοιχης έμφασης στο σχεδιασμό της υπαίθρου: να συσχετίζει δεδομένα έρευνας και τεχνικής με αισθητηριακά και εμπειρικά δεδομένα, να εξάγει συμπεράσματα για επιπτώσεις σε επίπεδο μορφής και διαδικασίας με ουσία και φαντασία για έργα διαφόρων κλιμάκων, να αντιμετωπίζει στρατηγικά την εφαρμογή τους. Η μαζική εγκατάλειψη της υπαίθρου για τις πόλεις από μεγάλους πληθυσμούς σε όλο τον κόσμο και η επακόλουθη βιομηχανική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που έμειναν πίσω, δύναται να απειλήσει τη δυνατότητα της κοινωνίας να ανταποκριθεί σε κρίσεις ή ευκαιρίες.

Δεν χρειάζεται να απαριθμήσουμε τους ανεπτυγμένους ιστορικούς πολιτισμούς που κατέρρευσαν, χωρίς ποτέ να ανακάμψουν, έσω εν μέρει, εξ αιτίας ενός δικού τους τυφλού σημείου. Και στο τρέχον αστικό πλαίσιο, συχνά, η επιφανειακή παρουσία του πράσινου εμφανίζεται ως σκηνικό που καλύπτει ένα ενστικτώδες κενό -την απουσία της φύσης- αλλά με την έλλειψη της αυθεντικής ουσίας παραγωγικής επίδοσης, τέτοιες χειρονομίες πέφτουν στο κενό και διαψεύδουν την αισιοδοξία οποιασδήποτε προοδευτικής κοινωνίας.

Όπως αναγνωρίζουμε την ανάγκη να μειώσουμε το αποτύπωμα άνθρακα της κοινωνίας, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι κάθε αστικό οικοδομικό τετράγωνο έχει ένα εκποτισμένο και αναλογικά γιγάντιο αγροτικό αποτύπωμα, ενεργό ή ανενεργό, κοντά ή μακριά. Το υπονοούμενο αγροτικό αποτύπωμα της αστικής ανάπτυξης, της παρέχει τους απαραίτητους φυσικούς πόρους, τη γεωργία και αναψυχή, και η πολιτισμική κληρονομιά αυτών των αγροτικών περιοχών είναι σίγουρα ισάξια με αυτή των αστικών. Με τη συνεχή μεγέθυνση του αστικού πληθυσμού παγκοσμίως,

that contemporary planning initiatives explicitly take these factors into account. Clearly such diverse issues as governance and legislation, high and low-tech implementation strategies, grassroots advocacy, and megaprojects all are attendant on public policy. So in practice landscape architects and park designers work in a realm between illusion and public policy, and our work is inevitably the most banal and compromised among the design disciplines. At the end of the day, are the built realities anywhere close to the dreamt-of parks and artist's impressions?

Rural Footprint

The performative capacity of peripheral parks is overestimated. It is now framed by the notion that the city is benign. This inherited logic of progress has had alarming outcomes in the present era. The reality is that the city is a voracious consumer of resources - cities eat cultural and rural landscapes. Urban eats rural, and rural eats wilderness. Why do we back away from our responsibility to break this pattern?

The recent and ongoing erasure of entire regional landscapes can be observed worldwide, from the east coast of the United States, to the Dutch polders, to southeast Asia. Much of this area is consumed not by genuine urbanization but by sprawling commercial districts that sap the financial and cultural strength of the city and contribute nothing in return.

The ancient city had little relationship to nature other than a certain proximity to natural resources and strategic considerations of accessibility and defense. In the industrial era we ignored nature; humanity efficiently cleared forests, built motorways, and defeated the sea. In the modern era we did that on a global scale, consuming space and producing waste, and we've lived to regret it. Today, it's about protecting nature. Back to the earth, the cycle of life, our conscience - but this is a rearguard action without a future. The real future in this debate will not be found in a political or philosophical dialogue about what we are protecting or how we are going to 'sustain' it, as important as this dialogue is. Society is craving a much more pragmatic solution. Why not actively deliver new ecologies?

In this generation, society has become definitively urban, largely abandoning the rural realm to use or exploitation by commercial interests - often insidiously branded as 'green' (i.e., industries deriving ethanol from corn, or electricity obtained by the destruction of irreplaceable geothermal landscapes, etc.). Does our generation erase the rural deliberately or by neglect? Current enthusiasm for urbanism has made rural the blind spot of our era; it takes generations of continuity to inhabit the landscape productively, and that productive inhabitation is now seriously threatened across the face of the earth. It is worth noting that by now every institution offering degrees in architecture or planning has estab-

υπάρχουν επιλογές για τη μητρόπολη πέραν της καταστροφής του αγροτικού τοπίου; Από αυτή τη σκοπιά, η γενεσιουργός δυναμική της δεύτερης φύσης μπορεί να βρεθεί στην από πλευράς της ενωμάτωση του αγροτικού και του αστικού ως πόλων της ίδιας εκπολιτιστικής δύναμης. Το ότι οι πόλεις απαιτούν πόρους της υπαίθρου είναι βέβαιο. Το ότι η υπαίθρος ωφελείται από την εγγύτητα στις πόλεις εξακριβώνεται εύκολα. Όμως, υπάρχουν και συγκυρίες που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν. Με συνυπολογισμό όλων των δεδομένων (όπως π.χ. τα εμπειρικά στοιχεία, η οικονομία, η δεοντολογία, κ.τ.λ.) αυτές οι ανταλλαγές πόρων θα είναι αποτελεσματικές όταν εξισορροπηθούν μέσω της δημιουργίας μιας μεθοδολογίας που θα συσχετίζει τη χωρική ανατομία, την εγγύτητα των υποδομών και τις νομοθετικές πρωτοβουλίες - μέσω, δηλαδή, της διαλεκτικής/αναδραστικής απεικόνισης των τοπικών οικολογικών δυνάμεων (όπως π.χ. τα συμφέροντα και οι πόροι) για τον εντοπισμό και τον επί τούτου σχεδιασμό βάσει φαινομένων που στηρίζουν τις ευέλικτες υποδομές. Η αναγνώριση αυτού, μας οδηγεί στην εξερεύνηση της πρακτικής ενός αγροτικού/αστικού μεταβολισμού, για να χρησιμοποιήσουμε μια βιολογική αναλογία.

Σε μια τέτοια πρακτική, λαμβάνονται υπ' όψιν οι ανταλλαγές βασικών αστικών/αγροτικών πόρων και η εκ μέρους τους δυνατότητα παραγωγής κεφαλαίου, φύσης και χώρου. Οι μορφές της πολιτικής οργάνωσης, της κοινωνίας και της υποδομής συνδέονται όταν διερευνούμε τις ευκαιρίες και τις συνέπειες των νομοθετικών, των πολιτικών και οικονομικών παρεμβάσεων. Οι πολεοδόμοι και οι σχεδιαστές τοπίου έχουν τα εφόδια για να ανταποκριθούν στην πρόκληση διαμόρφωσης της πόλης με τρόπους που αναγνωρίζουν, κατανοούν και οδηγούν στα φυσικά συστήματα που γίνονται 'άγρια φύση'.

Οι Προοπτικές της Δεύτερης Φύσης

Η σύγχρονη μητρόπολη είναι ένας μεγάλος οργανισμός με εκτεταμένο και πολύ περίπλοκο μεταβολισμό. Με εξαίρεση τις υποδομές, αυτή η αστική ζούγκλα δύσκολα δαμάζεται από την πολεοδομία. Οι μεταμορφώσεις βασίζονται κυρίως σε μικρές τοπικές παρεμβάσεις και η ανακύκλωση παλιών βιομηχανικών περιοχών και λιμανιών είναι σήμερα η σημαίνουσα τάση στην αστική καινοτομία.

Μπορούν οι μεγάλης κλίμακας επεκτάσεις να προσανατολισθούν με αφετηρία μια πράσινη δομή, όπως έγινε με τα περιφερειακά πάρκα που έφτιαξε ο Olmsted; Είναι βιώσιμη στρατηγική να φτιάξεις το τοπίο πριν από την πόλη, ακόμα κι αν η διάταξη και οι λειτουργίες της πόλης δεν μπορούν να καθοριστούν;

Η απάντηση είναι 'ναι'. Η μεγάλης κλίμακας αναβίωση χώρων σε αχρησία και τοπίων σε αποσύνθεση είναι η προφανής κατεύθυνση. Είναι μια δοκιμασμένη και εύκολα εφαρμόσιμη ιδέα, που σχετίζεται άμεσα με τις ανάγκες των σύγχρονων πόλεων. Επί πλέον, είναι εφικτό, λαμβάνοντας υπ' όψιν τους τοπικούς βιοτόπους, τις ανάγκες διαχείρισης των υδάτινων πόρων και τα μεγαλύτερα οικολογικά συστήματα, να επανεισαγάγουμε, χωρίς υπερβολικά μεγάλη επένδυση, μια

lished an 'institute of urban design' of some kind. By comparison, we would be hard pressed to find any institution offering programs with comparable emphasis on rural design: correlating technical and research data with sensory and experiential ones, as well as meaningfully and imaginatively deriving formal and procedural implications for projects of diverse scales, and strategically considering their implementation. The mass abandonment of rural regions for urban ones by populations worldwide and the subsequent industrial exploitation of the natural resources left behind potentially threaten society's ability to respond to either crisis or opportunity.

No need to list the advanced historic civilizations that fell, never to recover, at least partially because of their having developed a similar blind spot. And in the current urban context often the superficial presence of greenery appears as stage setting to fill an intuitive void -the absence of nature- but, lacking the genuine substance of productive performance, such gestures ring hollow and do disservice to the optimism of any progressive society.

As we acknowledge the need to reduce civilization's carbon footprint, we must also recognize that every urban block has a displaced and proportionally vast rural footprint, whether active or dormant, near or far. The implicit rural footprint of urbanization provides it with needed natural resources, agriculture, and recreation, and the cultural legacy of these rural regions is certainly of equal significance to that of the urban artifact. With the immense growth of urban populations worldwide, are there options for the metropolis other than devastating the rural landscape? In this regard the generative potential of second nature can be found in its inclusiveness of both rural and urban as polarities of the same civilizing force.

That cities require rural resources is clear. That rural areas benefit from proximity to cities can be readily asserted. But there are contingencies to account for and, all things considered (i.e. experiential qualities, economics, ethics, etc.), these resource exchanges will be effective when balanced through the creation of a methodology relating spatial anatomy, infrastructural proximity, and legislative initiatives - that is, through the elicitive modeling of regional force ecologies (i.e. interests and resources) to identify and 'design with' phenomena supporting versatile infrastructures. Acknowledgment of this prompts us to explore the practice of a rural/urban metabolism, to use the biological analogy.

In such a practice, key urban/rural resource exchanges and their capital, nature, and space-producing potentials are considered. Civil, social, and infrastructural forms are related while exploring the opportunities and impacts of legislative, political, and economic interventions. Planners and landscape designers are thus equipped to respond to the challenge of formalizing the city and its systems

Με ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά, όπως η τοπογραφία, το νερό ή η βοτανική, αυτή η δεύτερη φύση μπορεί να απορροφήσει την αστικοποίηση, ξεπερνώντας ακόμα και την αρχική φύση στη φιλοξενία του Homo sapiens.

With interesting features like topography, water, or botany, this second nature can absorb urbanization, even surpassing the original nature in accommodating Homo sapiens.

tabula rasa με δυνατότητες ενσωμάτωσης και αφομοίωσης -μια επιτελεστική δεύτερη φύση- στην οποία οι οικολογικοί συσχετισμοί, η διαχείριση των υδάτινων πόρων και το μικροκλίμα, γίνονται μέρος της μηχανικής της πόλης. Με ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά όπως η τοπογραφία, το νερό ή η βοτανική, αυτή η ενορχηστρωμένη φύση μπορεί να ξεπεράσει την κανονική φύση στη φιλοξενία του Homo sapiens. Αντί να αφήνουμε με τρόπο συναισθηματικό ίχνη βιομηχανικής κατάληψης, φαντασθείτε εγκαταλειμμένες στρατιωτικές βάσεις, αεροδρόμια ή σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις, μολυσμένες παράκτιες βιομηχανικές περιοχές, όλες προληπτικά μεταμορφωμένες σε νέα άγρια φύση - όχι με μια μέθοδο βλέποντας και κάνοντας τύπου *laissez faire*, αλλά με τη στρατηγική εφαρμογή ενός έξυπνου σχεδιασμού που δραματοποιεί τη νέα φύση. Μετά από μια σύντομη περίοδο προκαταρκτικών εργασιών, φύτευσης και νέας καλλιέργειας, η ακαταμάχητη πρώτη βλάστηση θα βάλει τα θεμέλια για μια οικολογική δομή που θα αναπτυχθεί σταδιακά σε μια κλιμάκωση οικολογιών, με μια σειρά ξεχωριστών βιοτόπων και μικροκλιμάτων. Θεωρητικά, ο κάτοικος της πόλης -μόνιμος όμηρος της 100% προκαθορισμένης χρήσης κάθε χώρου- λαχταρά αυτά τα είδη ακαθόριστων χώρων, που δεν έχουν προκαθορισμένη λειτουργία, αλλά είναι χρήσιμοι γιατί είναι προσβάσιμοι. Δασώδεις περιοχές, ανοιχτοί χώροι, βάλτοι ή αμμοθίνες είναι οι ιδανικές υφές κοντά στην πόλη. Σε 25 χρόνια ή και παραπάνω, θα υπάρχει η δυνατότητα νέας ανάκτησης και κα-τοίκησης αυτής της δεύτερης φύσης, ως γης που είχε μείνει ακαθλιέργητη.

Στο *De Natura Deorum* (Περί της φύσεως των θεών, περίπου 45 π.Χ., το οποίο ο Βολταίρος απόκάλυψε 'ίσως το σπουδαιότερο βιβλίο της αρχαιότητας') ο Κικέρων έγραψε:

in ways that acknowledge, understand, and yield to the natural systems that coalesce into 'wilderness'.

The Prospects of Second Nature

The contemporary metropolis is a large organization with a far-reaching and extremely complex metabolism. Apart from infrastructure, this urban jungle is hardly amenable to planning. Transformations are based mainly on small local interventions, and the recycling of old industrial and harbor sites is currently the important trend in urban innovation.

Can large-scale expansion be given direction by establishing a green structure to begin with, as was done with the regional parks Olmsted helped to realize? Is it a viable strategy to make the landscape in advance of the city, even if the layout and functions of the city cannot be defined? The answer is yes. Large-scale re-creation of disused sites and decayed landscapes into new nature is the obvious thing to do. This is a proven and easily applicable concept of genuine relevance for contemporary cities. Further, it is possible, by anticipating local biotopes, water management, and the larger ecological systems, to reintroduce, without disproportional investment, an integrative *tabula rasa* -a performative second nature- in which ecological relations, water management, and microclimate become part of the engineering of the city. With interesting features like topography, water, or botany, this orchestrated nature can even surpass the original nature in accommodating Homo sapiens. Rather than sentimentally leaving traces of industrial occupation, imagine abandoned military bases, airports or railway sites, polluted industrial coastal areas, all proactively converted into a new wilderness - not by *laissez faire* wait-and-see but by the strategic implementation of a clever design that dramatizes the new nature. After a short period of groundwork, planting, and new cultivation, irrepressible pioneering vegetation will lay the basis for an ecological structure that will then slowly grow into a climax of ecologies with an array of distinct biotopes and microclimates. In principle, the city dweller -a permanent hostage to the 100 percent predetermined use of space- craves these sorts of undefined spaces that have no specified function but are nevertheless useful because they are accessible. Woods, wild open areas, swamps, or dune-style landscapes are the ideal textures close to the city. In 25 years or more, the potential will be there to once again reclaim and inhabit this second nature, as fields whose use had previously been to lay fallow.

In *De Natura Deorum* (The Nature of the Gods, ca. 45 BC, which Voltaire called 'perhaps the best book of all antiquity') Cicero wrote: ...we sow cereals and plant trees; we irrigate our lands to fertilize them. We fortify river-banks, and straighten or divert the courses of rivers. In short, by the work of our hands we strive to create a sort of second nature within the world of nature.¹

[...] σπέρνουμε δημητριακά και δένδρα, αρδεύουμε τη γη μας για να την κάνουμε εύφορη. Οχυρώνουμε τις όχθες των ποταμών και ισώνουμε ή εκτρέπουμε τις κοίτες τους. Δηλαδή, με τη δουλειά των χεριών μας παλεύουμε να δημιουργήσουμε ένα είδος δεύτερης φύσης μέσα στον κόσμο της φύσης.¹

Η αντίληψη του Κικέρωνα περί 'δευτέρης φύσης' περιλαμβάνει ξεκάθαρα τις υποδομές, τη γεωργία και τα τοπία που διαμορφώνονται συμπτωματικά. Η 'πρώτη φύση' -η άγρια- είναι για τον Κικέρωνα το βασίλειο των θεών, αλλά και η πρώτη ύλη και το περιβάλλον της δεύτερης φύσης.

Ο Jacopo Bonfadio έγραψε σε ένα άλλο ανθρωπιστή, το 1541, ότι οι κήποι αποτελούν μια 'τρίτη φύση, που δεν θα ήξερα πώς να ονομάσω'.² Ο John Dixon Hunt ισχυρίζεται ότι η διατύπωση του Κικέρωνα πρέπει να ήταν στο μυαλό του Bonfadio και ορίζει τη δεύτερη φύση ως περιέχουσα το πολιτισμικό τοπίο (γεωργία, αστική ανάπτυξη, δρόμοι, κ.τ.λ.)³ - δηλαδή τη φύση, που σχηματίζουμε, σκόπιμα ή όχι, μέσω της δράσης του πολιτισμού. Κάτω από αυτό το πρίσμα, μπορεί να ειπωθεί ότι η αντίληψη του Κικέρωνα περί δευτέρης φύσης περιλαμβάνει τα πάντα έξω από την άγρια φύση.

Οι συνειρημοί σχετικά με τη δεύτερη φύση στο επίπεδο που αυτή σχετίζεται με τη συμπεριφορά -η εξατομικευμένη, επίκτητη, κοινωνικοποιημένη δεύτερη φύση μας- είναι εξίσου σημαντικοί. Με το χτισμένο περιβάλλον μας, κανονικοποιούμε τη δεύτερη φύση της συμπεριφοράς μας. Θα έλεγε κάποιος, για παράδειγμα, ότι σε μια κοινωνία που ανακυκλώνει ενεργά, η πράξη της ανακύκλωσης γίνεται γρήγορα δεύτερη φύση. Αλλά χωρίς την υποδομή υποστήριξης της ανακύκλωσης, αυτή η επίκτητη συμπεριφορά αποβάλλεται σύντομα.

Η εκ μέρους μας επανερμηνεία του όρου 'δευτέρη φύση' παίρνει υπ' όψιν και τον ορισμό του Κικέρωνα και τους συνειρημούς περί συμπεριφοράς, αλλά διαφέρει στο ότι για εμάς η 'δευτέρη φύση' περιγράφει συγκεκριμένα μια σχεδιασμένη φύση δίπλα στην υπάρχουσα αστική ανάπτυξη, ικανή να απορροφήσει τη μελλοντική επέκταση της πόλης, διατηρώντας την οικολογική συστημική συνέχεια.

Όπως μια ιστορική διαδικασία αποικισμού, το μέτωπο της αστικής ανάπτυξης θα ξετυλιχθεί ξανά σε αυτή τη δεύτερη φύση. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τοπίου και τα οικολογικά χαρακτηριστικά θα απορροφηθούν άμεσα από την πόλη. Η αρχή της δεύτερης φύσης δεν βασίζεται, όπως στον καιρό του Olmsted, σε μια ερμητική πράσινη δομή, αλλά περισσότερο σε μια φύση που ξέφυγε από τα ανθρώπινα χέρια, γεμάτη χαρακτήρα και με ένα μαγνητικό πεδίο για έναν -προς το παρόν άγνωστο- αποικισμό. Αντίθετα με τους ιστορικούς εξερευνητές και εκκαθαριστές περιοχών, που είχαν τη συνήθεια να αφαιρούσαν ή να απαλείφουν όση φύση συναντούσαν, θα επικρατήσει ένα νέο είδος ομορφοποίησης. Η τοπογραφία, το νερό και η βλάστηση θα χρησιμοποιηθούν με όλους τους τρόπους, φτιάχνοντας ένα αστικό περιβάλλον με μια σειρά ολοκληρωμένων χωρικών χαρακτηριστικών, μικροκλίματα, διαχείριση όμβριων υδάτων, δραστηριότητες και αναρίθμητα τυχαία οφέλη, που γεννάνε η οικολογική και κοινωνική ζωτικότητα που είναι διαθέσιμη σε όλους.

Cicero's idea of 'second nature' clearly encompasses infrastructure, agriculture, and the landscapes incidental to their creation. 'First nature' -wilderness- is seen by Cicero to be the realm of the gods, but it is also the raw material and context for second nature.

Jacopo Bonfadio wrote to a fellow humanist in 1541 that gardens make a 'third nature, which I would not know how to name'.² John Dixon Hunt asserts that Cicero's formulation would have been in the mind of Bonfadio, and identifies second nature as even more broadly encompassing the cultural landscape (agriculture, urban development, roads, etc.)³ - that is, inclusively, the nature we shape, intentionally or otherwise, through the activity of civilization. Seen in this light, it can be said that Cicero's idea of second nature constitutes everything outside of wilderness.

The connotations of behavioral second nature -our individualized, learned, socialized human nature- are equally important. With our built environment, we are normalizing our behavioral second nature. One might say, for instance, that in a society that actively recycles the act of recycling becomes second nature. But without the infrastructure to support recycling, that learned behavior is quickly unlearned.

Our redefinition of the term 'second nature' takes both Cicero's definition and behavioral connotations into account, but differs in that for us 'second nature' specifically describes a designed nature created in adjacency to existing urbanization, capable of absorbing future city growth into itself while maintaining ecological systemic continuity.

As in an historic process of colonization, the urbanization front will once again be rolled out across this second nature. The special landscape features and ecological characteristics will be absorbed directly into the city. This principle of second nature is not based, as in Olmsted's time, on a hermetic green structure, but rather on a nature having outgrown human hands, being full of character, and forming a magnetic field for an as yet unknown colonization. Unlike the historic pioneers and clear-cutters who could indulge the habit of expropriating or erasing the nature they encountered, a different opportunism will prevail. Topography, water, and vegetation will be utilized in all kinds of ways, generating an urban ambience with an array of integral spatial qualities, microclimates, stormwater management, leisure, and the innumerable incidental benefits engendered by ecological and social vitality available to all.

Second Nature for Second Colonization

The ambition of second nature is the radically humane reformulation of the relationship between the urban and rural, one that amplifies civilization's cultural legacy - that new civilizations to come might not have dropped too many stitches nor have unraveled what could still be useful to Homo sapiens in making a homeland of exile.

Δεύτερη Φύση για Δεύτερο Αποικισμό

Η φιλοδοξία της δεύτερης φύσης είναι η ριζικά ανθρώπινη αναδιατύπωση της σχέσης μεταξύ του αστικού και του αγροτικού, που ενισχύει την παιδευτική κληρονομιά του πολιτισμού - ότι οι νέοι επερχόμενοι πολιτισμοί μπορεί να μην έχουν κάνει τόσα λάθη, ούτε να έχουν ανακαλύψει αυτό που μπορεί ακόμα να φανεί χρήσιμο στον Homo sapiens, ώστε να κάνει την εξορία πατρίδα. Πιστεύουμε ότι η αρχή της δεύτερης φύσης θα οδηγήσει στη δημιουργία μια νέας ανοιχτής προσέγγισης στον βιώσιμο αστικό σχεδιασμό, με βάση τη λειτουργική ενσωμάτωση με τα βαθιά μοτίβα της ίδιας της φύσης, ιδιαίτερα σε περιοχές για καιρό κατειλημμένες, όπου βρίσκονται οι περισσότερες μητροπόλεις. Αντίθετα με τις πρωτόγονες αποψιλώσεις και τον αποικισμό της βιομηχανικής εποχής, οι σύγχρονες δημοκρατίες και οι κοινωνίες της πληροφορίας θα υιοθετήσουν μια ευγενέστερη, πιο ανταποδοτική και πιο υπεύθυνη στάση απέναντι στη φύση.

Μια καλή αφηγηρία είναι η αποκήρυξη της καταστροφής της άγριας φύσης, από σήμερα κιόλας, και η δημιουργία νέων οικολογιών - μια δεύτερη φύση που συμφιλιώνει το αστικό με το αγροτικό προς όφελος και των δυο. Γιατί να συνεχίζεται το κλισέ του 19ου αι. που θεωρεί τη φύση αδάμαστο τέρας; Άλλωστε, παρά την εκ μέρους μας κατοχή προχωρημένης τεχνολογίας, χάρη στη συνέχεια της γνώσης που κατέχει ο πολιτισμός, έχουμε ακόμα αγροκτήματα και πάρκα - και η ιδανική πόλη, όσο απειλή κι αν είναι, πρέπει να περιλαμβάνει την ανθρωπιά που αυτά συνοψίζουν.

Σημειώσεις

1. Marcus Tullius Cicero. 'The Nature of the Gods'. New York: Oxford University Press, 2008, σ. 102
2. Jacopo Bonfadio. 'Lettere del Cinquecento'. Turin: Utet, 1967, σ. 501
3. John Dixon Hunt. 'Greater Perfection: The Practice of Garden Theory'. London: Thames & Hudson, 2000, σ. 33

Το παρόν δοκίμιο δημοσιεύθηκε αρχικά στο βιβλίο Hung, Ying-Yu, Aquino, Gerdo, et al. (eds.), *Landscape Infrastructure: Case Studies by SWA*, Basel: Birkhäuser, 2011.

Ο Adriaan Geuze είναι αρχιτέκτων τοπίου και πολεοδόμος, ιδρυτής του γραφείου 'West 8 urban design and landscape architecture', μιας ομάδας αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, αρχιτεκτόνων τοπίου και βιομηχανικών σχεδιαστών, με γραφεία στο Ρότερνταμ, τις Βρυξέλλες, το Τορόντο και τη Νέα Υόρκη, και καθηγητής Αρχιτεκτονικής Τοπίου στο Πανεπιστήμιο Wageningen.

Ο Matthew Skjonsberg είναι αρχιτέκτων και πολεοδόμος. Συνεργάζεται με τον Adriaan Geuze. Είναι διδακτορικός ερευνητής στο Εργαστήριο Πολεοδομίας του Ελβετικού Ομοσπονδιακού Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Λωζάννης και ερευνητής στο New York University's Institute of Public Knowledge.

We believe that the principle of second nature will lead to the creation of a new open-ended sustainable urban design approach based on performative integration with the deep patterns of nature itself, particularly in the long-occupied areas where most existing metropolises are situated. In contrast to primitive clear-cutting and industrial-era colonization, contemporary democracies and information societies will adopt a gentler, more reciprocal, and more responsible attitude toward nature.

A good place to start is to disavow the destruction of wilderness from this day forward and to create new ecologies - a second nature that reconciles the urban and rural to the benefit of both. Why would we choose to carry on with the 19th-century cliché of the city as an untamable monster? After all, despite our possession of advanced technology, thanks to civilization's continuity of knowledge we still have the farm and the park - and the ideal city, however incomplete, ought to be inclusive of the humanity epitomized by them both.

Notes

1. Marcus Tullius Cicero. 'The Nature of the Gods'. New York: Oxford University Press, 2008. p. 102.
2. Jacopo Bonfadio. 'Lettere del Cinquecento'. Turin: Utet, 1967. p. 501.
3. John Dixon Hunt. 'Greater Perfection: The Practice of Garden Theory'. London: Thames & Hudson, 2000. p. 33.

This essay was originally published in Hung, Ying-Yu, Aquino, Gerdo, et al. (eds.), *Landscape Infrastructure: Case Studies by SWA*, Basel: Birkhäuser, 2011.

Adriaan Geuze is a landscape architect and urban designer, founder of 'West 8 urban design and landscape architecture', a team of architects, urban designers, landscape architects and industrial designers with offices in Rotterdam, Brussels, Toronto and New York, and Professor of Landscape Architecture at Wageningen University.

Matthew Skjonsberg is an architect and urban designer. He works closely with Adriaan Geuze. He is a PhD researcher at the Laboratory of Urbanism at the Swiss Federal Institute of Technology-Lausanne, and a researcher at New York University's Institute of Public Knowledge.

Madrid Río, Μαδρίτη – Ισπανία Madrid Río, Madrid – ES

Αρχιτέκτονες MRIO Arquitectos Asociados and WEST8 urban design and landscape architecture office

Συντάκτες MRIO arquitectos asociados s.l. Francisco Burgos, Ginés Garrido, Fernando de Porras-Isla, Arantxa la Casta, Carlos Rubio & Enrique Alvarez-Sala, West8 urban design & landscape architecture office b.v. Adriaan Geuze & Edzo Bindels

Ομάδα μελέτης MRIO arquitectos asociados

Javier Malo de Molina, (συντονιστής ομάδας / συντονιστής μεταξύ MRIO-WEST8, αρχιτέκτων), S. Alaoui, I. Alvarez de Miranda, J. Alvarez, S. Aydillo, P. Banchet, M. Bandrés, A. Barrero, C. Carnicer, R. Caro, A. Cano, S. del Castillo, A. Colmenarejo, I. Cuellas, M.A. Fernandez, C. Fernandez, M.J. Franco, G. Galindez, E. Garicano, E. Gonzalez, M. Gonzalez, M.A. Lopez-Mir, R. Lozano, M. del Marmol, A. Martin, R. Martin, R. Marugan, G. Montanez, E. Moreno, V. Munoz, M. Nieto, E. Ontiveros, M. Ortega, A. Palancarejo, S. Paz, N. del Pozo, L. Prado, J. Prieto, E. Ruiz de Assin, R. Sanchez, M. de Simone, E. Simonsson, J. Tur

Ομάδα μελέτης WEST8 urban design and landscape architecture office Christian Dobrick (συντονιστής ομάδας, αρχιτέκτων τοπίου), E. Ibanez Gonzalez, J. Koningen, F. Boerwinkel, K. Buchholz, L. van Dijk, J. Figueroa, M. Gersbasch, M. Gonzalez, S. Lap, S. Lupini, P. Maas, R. Minghini, E. Recio, M. Roy, C. Saldarriaga, A. Sverdllov, M. Siqueira, S. Zur
Γενικός σύμβουλος TYPSA

Σύμβουλοι TYPSA (εγκαταστάσεις και κατασκευές), Fhecor y Gestion de Proyectos S.L (στατική μελέτη), Fhecor y Gestion de Proyectos S.L, Cesma Ingenieros and NB 35 (στατική μελέτη γεφυρών), Richter Spielgeräte and BDU (παιδότοποι), Tecnomat (περιβαλλοντολογική μελέτη), ALS (φωτισμός), Fundacion Conde Valle Salazar - ETS. Ingenieros de Montes de Madrid (εδαφοτεχνική μελέτη), SC Paisajismo and Fundacion Conde Valle SaLazar - ETS. Ingenieros de Montes de Madrid (βοτανική), Departamento de Ideacion Grafica y Arquitectonica - ETS. Arquitectura de Madrid (ιστορική χαρτογραφία), Grafica Futura (γραφιστικά)

Ιδιοκτήτης Δήμος Μαδρίτης
Χρόνος αποπεράτωσης 2011

Architects MRIO Arquitectos Asociados and WEST8 urban design and landscape architecture office

Authors MRIO arquitectos asociados s.l. Francisco Burgos, Ginés Garrido, Fernando de Porras-Isla, Arantxa la Casta, Carlos Rubio & Enrique Alvarez-Sala, West8 urban design & landscape architecture office b.v. Adriaan Geuze & Edzo Bindels

Design Team MRIO arquitectos asociados

Javier Malo de Molina, (team coordinator / coordinator MRIO-WEST8, architect), S. Alaoui, I. Alvarez de Miranda, J. Alvarez, S. Aydillo, P. Banchet, M. Bandrés, A. Barrero, C. Carnicer, R. Caro, A. Cano, S. del Castillo, A. Colmenarejo, I. Cuellas, M.A. Fernandez, C. Fernandez, M.J. Franco, G. Galindez, E. Garicano, E. Gonzalez, M. Gonzalez, M.A. Lopez-Mir, R. Lozano, M. del Marmol, A. Martin, R. Martin, R. Marugan, G. Montanez, E. Moreno, V. Munoz, M. Nieto, E. Ontiveros, M. Ortega, A. Palancarejo, S. Paz, N. del Pozo, L. Prado, J. Prieto, E. Ruiz de Assin, R. Sanchez, M. de Simone, E. Simonsson, J. Tur
Design Team WEST8 urban design and landscape architecture office Christian Dobrick (team coordinator, landscape architect), E. Ibanez Gonzalez, J. Koningen, F. Boerwinkel, K. Buchholz, L. van Dijk, J. Figueroa, M. Gersbasch, M. Gonzalez, S. Lap, S. Lupini, P. Maas, R. Minghini, E. Recio, M. Roy, C. Saldarriaga, A. Sverdllov, M. Siqueira, S. Zur
General Engineering Consultant TYPSA

Consultants TYPSA (Installations and structures), Fhecor y Gestion de Proyectos S.L (special structures engineering), Fhecor y Gestion de Proyectos S.L, Cesma Ingenieros and NB 35 (bridge structures engineering), Richter Spielgeräte and BDU (playgrounds), Tecnomat (environmental engineering), ALS (lighting), Fundacion Conde Valle Salazar - ETS. Ingenieros de Montes de Madrid (Edaphology), SC Paisajismo and Fundacion Conde Valle SaLazar - ETS. Ingenieros de Montes de Madrid (botany), Departamento de Ideacion Grafica y Arquitectonica -ETS. Arquitectura de Madrid (Historical cartography), Grafica Futura (graphic design)

Client Municipality of Madrid

Completion Date 2011

All photos ©Municipality of Madrid

All plans and drawings ©West 8 urban design and infrastructure

Το φιλόδοξο σχέδιο του δημάρχου της Μαδρίτης Alberto Ruiz-Gallardon να βυθίσει σε υπόγεια σήραγγα ένα τμήμα του περιφερειακού αυτοκινητοδρόμου M30 ακριβώς δίπλα στο κέντρο της παλιάς πόλης πραγματοποιήθηκε μέσα σε μια και μόνη θητεία. Η πόλη ανέλαβε έργα υποδομής σε συνολικό μήκος 43km, εκ των οποίων 6km στις όχθες του ποταμού Manzanares, με συνολικό κόστος 6 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Το γραφείο West8, μαζί με τρεις διάσημους αρχιτέκτονες από τη Μαδρίτη (Burgos & Garrido, Porras La Casta, Rubio & A-Sala), σε κοινοπραξία υπό την ονομασία το MRIOarquitectos, σχεδίασε το σχέδιο γενικής διάταξης για το έργο Madrid RIO [ΣτΜ: Madrid=Μαδρίτη, RIO=ποτάμι]. Το 2005, προκηρύχθηκε ένας διεθνής διαγωνισμός με πρόσκληση. Η πρόταση που υποβλήθηκε από τα γραφεία MRIO και West 8, για τον σχεδιασμό της ανακτημένης περιοχής πάνω από το τούνελ, ήταν η μόνη συμμετοχή, που επέλυε την πολεοδομική κατάσταση αποκλειστικά μέσω της αρχιτεκτονικής τοπίου.

Ο σχεδιασμός βασίζεται στην ιδέα »3+30«, μια έννοια η οποία προτείνει τη διαίρεση των 80 εκταρίων της περιοχής ανάπλασης σε μια τριλογία αρχικών στρατηγικών έργων. Αυτά εγκαθιστούν μια βασική δομή, η

The ambitious plan by Madrid's mayor Alberto Ruiz-Gallardon to submerge a section of the M30 ring motorway immediately adjacent to the old city centre within an underground tunnel was realised within a single term of office. The city undertook infrastructure works over a total length of 43km, six of them along the banks of the River Manzanares, at a total cost of 6 billion Euros.

West 8 together with three renowned architects from Madrid (Burgos & Garrido, Porras La Casta, Rubio & A-Sala), united under the name MRIO arquitectos designed the master plan for Madrid RIO.

In 2005 an invited international competition was announced. The proposal submitted by MRIO and West 8 for the design of the reclaimed area above the tunnel was the only submission to resolve the urban situation exclusively by means of landscape architecture. The design is based on the idea »3+30«, a concept which proposes dividing the 80 hectare urban development into a trilogy of initial strategic projects that establish a basic structure which then serves as a solid foundation for a number of further projects, initiated in part by the municipality as well as by private investors and residents.

Λεωφόρος Πορτογαλίας
Portugal Avenue

Δίδυμες γέφυρες Puentes Cascara
Cascara Twin Bridges

Γέφυρα της Σεγονία
Segovia Bridge

Γέφυρα και πάρκο Arganzuela
Arganzuela Bridge and Park

Λεωφόρος Πορτογαλίας
Portugal Avenue

Δρόμος περπάτου Puente del Rey
Puente del Rey Esplanade

Γέφυρα Oblicuo
Oblicuo bridge

Κήποι της γέφυρας του Toledo
Toledo Bridge Gardens

Δρόμος περιπάτου Salon de Pinos
Salon de Pinos Esplanade

Δρόμος περιπάτου Matadero
Matadero Esplanade

οποία χρησιμεύει ως ένα ισχυρό θεμέλιο για μια σειρά άλλων έργων, που ξεκίνησε εν μέρει ο δήμος, καθώς επίσης και ιδιώτες επενδυτές και κάτοικοι.

Στη συνέχεια, προετοιμάστηκαν οι πλήρεις μελέτες για τα μεμονωμένα συστατικά στοιχεία: Το Salon de Pinos [ΣτΜ. Σαλόνι των Πεύκων], την Avenida de Portugal [ΣτΜ. Λεωφόρος της Πορτογαλίας], την Huerta de la Partida [ΣτΜ. Οπωρόκηπος της Αναχώρησης], τους Jardines del Puente de Segovia [ΣτΜ. Κήποι της Γέφυρας της Segovia], τους Jardines del Puente de Toledo [ΣτΜ. Κήποι της Γέφυρας του Toledo], τους Jardines de la Virgen del Puerto [ΣτΜ. Κήποι της Παναγίας του Λιμανιού] και το Parque de la Arganzuela [ΣτΜ. Πάρκο της Arganzuela]. Το Salon de Pinos είναι σχεδιασμένο ως ένας γραμμικός χώρος πρασίνου, ο οποίος συνδέει τους υφιστάμενους και τους πρόσφατα σχεδιασμένους αστικούς δημόσιους χώρους κατά μήκος του ποταμού Manzanares. Βρίσκεται, σχεδόν εξ ολοκλήρου, πάνω από τη σήραγγα του αυτοκινητοδρόμου και χαρακτηρίζεται από μια 'χορογραφία' 8.000 πεύκων και ένα ρεπερτόριο τομών.

Η Avenida de Portugal κατέστη δυνατόν να μετατραπεί σε κήπο προς όφελος των κατοίκων, μέσω της υπογειοποίησης ενός από τους πιο σημαντικούς δρόμους, που οδηγούν στο κέντρο της Μαδρίτης και τη δημιουργία ενός υπόγειου χώρου στάθμευσης 1.000 αυτοκινήτων. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός εξαιρετικά δημοφιλούς δημόσιου χώρου, που κοσμεύεται με κερασιές.

Η Huerta de la Partida είναι τώρα μια σύγχρονη ερμηνεία του αρχικού βασιλικού οπωρώνα. Μια μεγάλη ποικιλία οπωροφόρων δένδρων φυτεύονται καθ' ομάδες για να δημιουργήσουν ένα κλειστό κήπο.

Για το Parque de la Arganzuela το κυρίαρχο μοτίβο είναι το νερό. Ο παροχετευμένος ποταμός Manzanares περιβάλλεται από αρχιτεκτονημένους τοίχους. Το σύστημα των ρεμάτων, που διατρέχει το πάρκο, θα διασχίσει την τοπογραφία και θα συγχωνευθεί στους διαφόρους χώρους και μοτίβα.

Εκτός από τις διάφορες πλατείες, λεωφόρους και πάρκα, υλοποιήθηκε ένα σύνολο από γέφυρες, που βελτιώνουν τις συνδέσεις μεταξύ των αστικών εκτάσεων κατά μήκος του ποταμού. Οι Puentes Cascara [ΣτΜ. Γέφυρες Cascara] χρησιμεύουν ως γέφυρες και χαρακτηριστικά σημεία αναφοράς και δημιουργούν ένα μέρος όπου πραγματικά είναι δυνατή η εμπειρία του ποταμού. Σχεδιασμένες σαν ένας τεράστιος θόλος από σκυρόδεμα με τραχιά υφή, οι γέφυρες διαθέτουν περισσότερα από εκατό καλώδια, που μοιάζουν με μπανέλες φαλαινών, στερεωμένα στο λεπτό χαλύβδινο κατάστρωμα. Η λεπτή επεξεργασία των λεπτομερειών γίνεται ορατή κατά την είσοδο στις γέφυρες. Οι οροφές τους καλύπτονται σε ένα όμορφο μωσαϊκό έργο τέχνης του Ισπανού καλλιτέχνη Daniel Canogar.

Τα πρώτα υποέργα πραγματοποιήθηκαν την άνοιξη του 2007. Τον Απρίλιο του 2011 ολοκληρώθηκε το σύνολο του έργου και άνοιξε για το κοινό. Ένα σύνολο από 47 υποέργα συνολικού προϋπολογισμού 410 εκατομμυρίων ευρώ πραγματοποιήθηκαν έκτοτε.

Development plans were then prepared for the individual components: Salon de Pinos, Avenida de Portugal, Huerta de la Partida, Jardines del Puente de Segovia, Jardines del Puente de Toledo, Jardines de la Virgen del Puerto and Parque de la Arganzuela. The Salon de Pinos is designed as a linear green space, which links the existing and newly designed urban spaces with each other along the Manzanares River. It is located almost entirely on top of the motorway tunnel and features a 'choreography' of 8.000 pine trees and a repertoire of cuts.

By relocating one of the most important roads into the centre of Madrid underground and providing underground parking for 1,000 vehicles, it was possible to convert the Avenida de Portugal into a garden to benefit local residents. Embellished with cherry trees, the result is the creation of an extremely popular public space.

The Huerta de la Partida is now a modern interpretation of the original royal orchard. A wide variety of fruit trees are planted in groups to create an enclosed garden.

For the Arganzuela Park, the dominant motif is the water. The canalized river Manzanares is surrounded by architectural walls. The system of streams running through the park will cross through the topography and merge into the different spaces and motifs.

In addition to the various squares, boulevards and parks, a family of bridges were realised that improve connections between the urban districts along the river. Puentes Cascara, serving as bridges and iconic landmarks, creates a place where the river is really experienced. Designed as a massive concrete dome with a rough texture, the bridges feature more than one hundred cables resembling whale baleens, which are fixed to the slim steel deck. The fine detailing becomes visible when entering the bridges. The ceilings are covered in a beautiful mosaic artwork done by Spanish artist Daniel Canogar. The first subprojects were realised in spring 2007. In April 2011 the whole project was completed and opened to the public. A total of 47 subprojects with a total budget of 410 million Euros.

Αστική παραλία
City Beach

Πάρκο Skateboard
Skatepark

Δρόμος περιπάτου Salon de Pinos
Salon de Pinos Esplanade

Παιδότοπος
Playground